

İSTANBUL'DA YAŞAYAN TÜRK YAHUDİLERİ İÇİN ON İKİ ZOR YILIN HİKÂYESİ

Alman Yahudisi olan edebiyat bilimci Erich Auerbach, Marburg Üniversitesi Roman dilleri bölümünde profesör olarak ders vermişti. Nazilerin iktidarından sonra Almanya'dan ayrılmak zorunda kalan Auerbach Türkiye'ye gelerek İstanbul Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. Alman Kültür Merkezi, Almanya Başkonsolosluğu ve Yeditepe Üniversitesi'nin katkılarıyla Erich Auerbach anısına bir sempozyum düzenlendi. Ana başlığı, "Erich Auerbach İstanbul'da: Filoloji-Tarih-Anlamak" olan toplantılar, 14-15 Aralık günlerinde Almanya Başkonsolosluğu'nun İstanbul Beyoğlu'ndaki binasında gerçekleştirildi. Güncel sayfalarımızda, bu toplantıda "1933-1945: On iki Zor Yılın Hikâyesi" başlıklı bir tebliğ sunan Rifat Bali'nin konuşmasının özetini sunuyoruz.

RIFAT BALI

Erich Auerbach anısına düzenlenen toplantıda sunduğum "1933-1945: On iki Zor Yılın Hikâyesi" başlıklı tebliğin konusu, 1933-1945 yılları arasında İstanbul'da yaşayan Türk Yahudilerinin karşı karşıya kaldıkları toplumsal ve kültürel atmosferin bir tasviriydi. Bu on iki yıl zarfında

İstanbullu Yahudilerin baş etmek zorunda kaldıkları en büyük zorluk, basının kendilerine yönelttiği, umumi yerlerde en kısa sürede pürüzsüz bir şekilde Türkçe konuşmaları talebiydi. Türk basını, Türk gençliği ve Türk siyasi ve kültürel seçkinlerinin Türkçe konuşmayan Türk Yahudilerine yönelttikleri tenkit genel olarak şöyle özetlenebilir: "Bizler 430 yıl önce İspanya'dan kovulan atalarınıza kollarımızı açarak onları buraya kabul ettik. Ancak sizler nankörsünüz zira bizim bu hoşgörümüze karşı Türkçe öğrenmemek ve konuşmamakta direnerek karşılık verdiğinizde de Türkçe öğreneceğinize Fransızca öğrenmeyi tercih ettiniz."

1923 yılından itibaren, başta İstanbul olmak üzere Türk Yahudilerine yöneltilen bu tenkitler Nasyonal Sosyalistlerin 1933 yılında Almanya'da iktidara gelmeleriyle birlikte şekil değiştirdi. Bu kez Türk seçkinleri, Alman kültürüne ve diline tamamen asimile olmuş Alman Yahudilerinin Nazi rejimi altında karşı karşıya

kaldıkları antisemit siyaseti örnek ve referans gösterip, Türk Yahudilerini artık tehdit tonları da taşıyan bir üslupla tenkit etmeye başladılar.

"Umumi yerlerde Türkçe konuşmama" meselesinin yanı sıra Türk Yahudilerinin karşı karşıya kaldıkları bir ikinci mesele de gelir farklılığının ve hayat tarzının Türk toplumu nezdinde yarattığı kıskançlık ve hasetti. Bu kıskançlık ve haset İstanbullu Yahudilerin "görünür" olmalarından ileri gelmekteydi. "Görünür olmak"tan kastedilen, umumi yerlerde yüksek sesle Fransızca veya İspanyolca konuşmak, çaylı balolara katılmak, Beyoğlu, yaz aylarında Adalar veya Boğaz sahillerindeki çayhane, pastane ve lokantalarda yemek yemek veya hoşça vakit geçirmekti. Bu "lüks ve gösterişli" hayat tarzı, İstanbul'un çoğunluğunu teşkil eden muhafazakâr halk tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmaktaydı. Dönemin basını, Yahudilerin gösterişli hayat tarzını ve Türkçe konuşmamalarını eleştiren yazılarla, *Akbaba*, *Karikatür* gibi popüler mizah dergileri de İstanbullu ortalama bir

Yahudi karı kocayı temsil eden Salomon ve Rebeka adlı çiftin karikatürleriyle doluydu. Bu karikatürlerde Salomon cimri, kirli, yıkanmaktan korkan, sadece menfaatini düşünen, Türkiye'ye karşı bağlılık hissetmeyen bir tüccar veya seyyar satıcı olarak resmedilmmişti. İlginç olan, bu karikatürlerin aynı dönemde Almanya'da rastlanan antisemit karikatürlerle büyük bir benzerlik taşımasıydı. Cumhuriyetin ilanından sonra başlayan ve esasında Türk Yahudilerinin ekonomik hayatta kayda değer ağırlık ve mevcudiyetlerinden kaynaklanan bu gerilim, ilki 1934 yılında Trakya'da yaşayan Yahudi cemaatlerine karşı gerçekleşen yağma, ikincisi ise 1942 yılının kasım ayında kabul edilen Varlık Vergisi Kanunu'nun ayrımcı ve keyfi uygulamasıyla infilak edecekti. Varlık Vergisi Kanunu'nun azınlıkları hedef alan keyfi ve ayrımcı uygulaması sadece azınlıkları ekonomik açıdan mahvetmekle kalmayacak, Kemalist seçkinlerin Osmanlı döneminde tebaa ve zimmi konumunda bulunan gayrimüslimleri birer yurttaşla dönüştürmeyi hedefleyen toplumsal mühendislik tasarısının iflasını da ilan edecekti.

